

Budapest legrégebb szobráról.

(A várbeli Szentháromság-szobor felavatásának 200-ik évfordulója alkalmából.)

Még fel sem épült teljesen Buda városa abból a romhalmazból, melylyé az 1686-iki fölmentő ostrom tette, szörnyű baj látogatta meg. 1692-ben teljes erővel tört ki falai között a pestis. Ugy látszott, hogy az alig némi erőre kapott városra ismét a halál angyalát szabadította rá a Végtet. Iszonyatos erővel pusztított a járvány. Házak, egész utcasorok haltak ki néhány nap alatt. Éjjel-nappal szüntelenül döcögtek a hullaszállító kocsi, hogy félelmes terhüket a város előtti nagy gödrökbe vigyék, hol jeltelen sir borult a névtelen áldozatokra. A megremült város lakói, mivel emberi észszel a pusztító járvány terjedését meggátolni nem tudták, az isteni Gondviseléshez folyamodtak segítségért. Megfogadták, hogy ha a nagy veszedelem megszűnik, halálból Szentháromság-szobrot fognak emelni a Boldogasszony temploma előtti téren, az isteni mindenhatóság dicsőségére. A hidegebb idő beköszöntével a vész elvonult. Belső villongások, a magistratus önállótlanlansága, főleg azonban pénzhány 1698-ig odázták el a szép fogadalom megvalósítását. Ez évben I. Lipót, neje Eleonora Magdalena Theresia, valamint fia József és Károly főhercegek adományai folytán, valamint másnemű adakozásokból is összegyűlt a szobor felállításához szükséges pénzösszeg. 1698 július 8-án *Széchenyi Pál* kalocsai érsek jelenlétében megtörtént az ünnepélyes alapkövetétel. Mindazonáltal 1706-ig tartott, míg teljesen készen állott a szobor.

1710-ben megismétlődtek Budán az 1692. év borzalmai. Ismét kitört a fekete halál s a most már népesebb városban még rettentőbb pusztítást vitt végbe mint anno 1692-ben. Buda városának nemes tanácsa e szörnyű napokban ismét az isteni Gondviselésbe fektette minden reményét. Ismét ünnepélyes processzióban vonult a tanács a Nagy-Boldogasszony egyházába, hol az oltár előtt fogadalmat tett egy nagyobb, diszesebb szobor emelésére, ha az isteni Gondviselés a sokat szenvedett várost megmenti a biztosnak látszó pusztulástól. És Buda ismét megmenekült. A város most is szegény volt, de belügyei rendezettebbek valának s így fogadalmát hamarabb válthatta be. Mindenekelőtt még 1710-ben elszállította a Szentháromság szobrot Ujlak nevű külvárosába. Ez a külváros ekkor alakult s mindössze két utcából állott, melyek a szobor új helyén,

a mai Zsigmond-téren találkoztak. A szobor azóta többszöri átalakításon ment át s ma is ott áll a buda—ujlaki Zsigmond-téren. Mai alakjában 1706-ból rajta valószínűleg csak a Szentháromság alakja való, mely valamikor karcsu oszlop tetején állott. Mellékalakjait későbbi korban nyerte s még a mult század derekán is változtattak rajta. Felirata átalakításainak két fontos dátumát közli velünk:

SANCTA · TRINITAS · VNVS · DEVS.

MISERERE · NOBIS · PECAT RIBVS.

A szobor ezen felső chronogrammja tehát az 1724. évet jelöli. Az 1724. év egyházi szempontból igen fontos volt Buda történetében. Ez évben készült el Óbuda felett a gróf Zichy Péter megkezdte, halála után pedig felesége s fia befejezte Kis-Celli egyház és trinitarius kolostor, melynek az lett volna a hivatása, hogy a magyarországi zarándokmeneteket a styriai Mária-Zell helyett ide Kis-Cellébe vezesse. Egyházi ünnepek egymást érték ez évben Budán s Óbudán. Ekkor avatták fel a Bomba-téren azt a Mária-szobrot, mely 1826 óta a budai Irma-téren áll, ekkor restaurálhatták és alakíthatták át először a Zsigmond-téri szobrot is. A szobor alsó részén levő chronogramm számbetűit

(AVE · REGINA · PIA · VIRGO · PVRA · TVO ·
POTENTI · PATROCINIO · NOS · FOVE)

a felsőhöz hozzáadva 1856 évet kapjuk. Ekkor nyerte a szobor mai alakját, pótolták a régi alapépítményt az ujjal s látták el az új felirattal. Hogy Budapesten az illetékes köröknek fogalmuk sincs arról, miként kell régi szobrokkal bánni, azt ez a szobor is jellemzően bizonyítja. A szobor törzsét évenként zöld festékkel kenik be, szoboralakjait pedig évről-évre befestik, úgy, hogy a szobor szinte napról-napra veszít régi jellegéből. Érdekes, hogy ezt a budai—ujlaki Szentháromság-szobrot még az a kevés számú munka is, mely a régi Budapesttel foglalkozik, állandóan felelőreli az óbudai Szent-Lélek-téren álló Szentháromság-szoborral. Pedig még az olyan közismert munka, mint *Miller* 1760-ban megjelent Budát ismertető műve is, világosan mondja Buda—Ujlak (Supra Aquas calidas superiores, sexta est Budae Regio. quae nunc a Germanis Neustiftum S. S. S. Trinitatis, alias Felhéviz s Felsőviz dictum) Szentháromság-szobrának leírásánál: „Statua S. S. S. Trinitatis anno 1706. ex Fortalio, sive Civitate superiori translata et erecta.“ Abban pedig összes forrásaink megegyeznek, hogy az új Szentháromság-szobor építését a Mátyás templom előtt még 1710-ben megkezdették s így a helyén állott régi nem kerülhetett el 1715-ben Óbu-

dára, mint azt a régi Budapest építőművészetéről közkezen forgó munkában is olvassuk. Az óbudai Szent-Lélek-téren álló Szentháromság-szobor tehát nem a legrégebb szobra a fővárosnak. A Zsigmond-téri sem tekinthető annak, mivel eredeti alakjából igen kevés maradt ránk s így legrégebb szobrunk a jubiláló emlékmű.

Buda városa még 1710-ben hozzálátott új fogadalma kiviteléhez. Az új Szentháromság-szobor megalkotását *Feretti Bernát* olasz művészre bízta a város. Egy 1733. évi feljegyzés szerint oly nagy alapépítményt készítettek számára: amilyen maga a szobor. Az új szobor disztítéséhez egyes hívők is hozzájárultak: „*Georg Christoph Zenneg von Scharfenstein*“, a budai kerület kamarai felügyelője, Szent Ferenc és Szent Kristóf szobrainak költségét vállalta magára, neje Szent József és Szent Rochus szobraikat készíttette el, *Rupp János Gáspár* csász. kir. katonai élelmezési igazgató tizenöt piedestalon nyugvó alakot és a szobrot körülzáró vasláncot adományozta a kegyeletes célna, *Zenok János*, Buda polgármestere, Keresztelő Szent János, *Wappler Ferenc*, városi szenátor és neje pedig Szűz Mária szobrát ajándékozták az új Szentháromság-szoborra. A szobron tehát több szoboralak volt régen te mint ma. A 10 öl magasba fölnyúló oszlop törzsének sarkai előtt szabadon álló postamenseken állottak egyes szentek szobrai.

1713 július havában a szobor már annyira elkészült, hogy július 11-én megtarthatták az ünnepélyes felavatást. A szobor egyik szép domborműve azt az érdekes jelenetet ábrázolja, amint a budai nép az újonnan felavatott szobor elé járul. A szépen kidolgozott s többszöri bearanyozás dacára jól kivethető dombormű fölött „*Communis studio exurgit*“ felirat olvasható. A dombormű közepén áll az új szobor. Jobbra tőle a régi budai városháza akkor még földszintes, szerény épülete látszik. A szobor előtt Buda lakosai megkapó elevenséggel láthatók. Hálálkodó nők és férfiak, imába merült, ég felé mutató alakok. A szobor mellett ott áll kised faháza előtt a várta. Az egész jeleneten ő az egyetlen nyugodtságot mutató alak. A tipikus „dreispitzel“ a fején, fegyverét vállára csapva áll ottan, míg egyik társa imába merülten térdel mellette. A szobor körül felírással transzparensok: Az egyik a sokat mondó: „Miserere Budensium.“

Miller szerint már 1714-ben teljesen készen volt a szobor, de a „*Neu aus seinen Steinhausen wiederumb aufwachendes Ofen*“ című Budán 1733-ban megjelent munka szerint a szobor teljesen csak

1715-ben készült el, mikor is a Szentháromság ünnepeinek előestéjén újra felavatták.

A szobor „*Quia Dominus dixit, sufficit*“ feliratu domborművén Buda várának 1713. évi alakját látjuk. A mai királyi palota helyén otromba épülettömeg emelkedik. Szemben vele a Gellérthegy törököképítette fellegvára. A királyi várpalotán jól kivehetően látszanak még az ostrom sebei és az óriási ágyurések. Buda egyes templomtornyai befejezetlenül merednek a magasba. Érdekes alaku házikók alkotják a tulajdonképeni várost. A várhegy lábánál a pestisbetegek szörnyű csapata kinlódik. Egy évszázadnál tovább változatlanul állott e szobor, melyet évente Szentháromság Vasárnapján ünnepi körmenet keresett fel. A XIX. század elején azonban a megnövekedő forgalommal, a szobor különálló alakjai már kezdtek az amugy is kis téren a forgalom útjában állani, miért is 1838-ban Buda városának tanácsa eltávolíttatta őket. Egy részük magánkezekbe került, a többit a Lipótmező bejáratánál állították fel, hol ma is láthatók a sűrű lomb-sátor alatt.

1718-ban az új Szentháromság szobor mellé díszes közkutat emeltek, melyet Szent Ignác szobrával díszítettek. E szobornak érdekes története van. Buda visszafoglalása után — beszéli az 1733. évi feljegyzés — a kamarai adminisztrációnak sok gondot okozott a várnak vízzel való ellátása. Jelentkeztek ugyan sűrűen, állítólag vízművekhez értő emberek, de valamennyinek kísérlete eredménytelenül végződött, míg nem *Kerschensteiner Konrad*, jezsuita atya vette kezébe a budai vízvezeték megépítésének ügyét. Neki sikerült a Svábhegyről a „Király-, Doctor- vagy Sváb-kút“-ból 1718-ban a városi tanács megállapította utvonalon 1369 öl hosszú ólom és 757 öl hosszú facsövekben — nagy kiadások árán — a Sváb-hegy vizét a várba vezetni. — „Und wie am Vor-Abend des Heiligen Ignatii das Wasser zum erster mal in der oberen Stadt geflossen, so stehet zur Gedächtnüss dessen Statua auf der Brunnen Säulen“ (Neu aus seinen . . . 1733.) A jezsuita rend feloszlátásakor (1773) a hálátlan utódok levették helyéről Szent Ignác szobrát s helyébe a Buda városának címerét tartó Pallas Athéne szobrocskáját helyezték, mely a hetvenes években, a közkút megszüntekor került el onnan.

A budavári Szentháromság-szobrot Feretti Bernát a bécsi Grabenen ma is álló Szentháromság-szobor hatása alatt készítette, melyet I. Lipót a budaihoz hasonló okból 1693-ban emelt. A budavári Szentháromság-szobor „*Propter poenitentiam*“ feliratu domborműve kicsinyített mása a bécsi szobor

egyik jelenetének. A hálálkodó uralkodó alakja mind a kettőn teljesen megegyezik. Hasonlóan a budai szobor feje is a bécsi mintájára van megalkotva, mint ahogy egyéb hasonlóságok is kimutathatók rajta. Persze a bécsi szobor sokkal díszesebb. Rajzát *Burnacini Lajos*, Feretti Bernát honfitársa, készíté, a szobrot magát korának legnagyobb építészé, „*Fischer von Erlach*“ alkotta. A plasztikus munkálatokat a tiroli Rauchmüller Mátyás készíté rajta. A bécsi Szentháromság-szobor összköltségei 66 646 forintba rugtak, míg a budavári Szentháromság-szobor kivitele hozzávetőleg 25—30,000 forintba került. Rengeteg pénzösszeg volt ez, kivált az olyan végtelenül szegény városban, mint az akkori Budán. Nem is birta a saját erejéből, vallásos érzelmű polgárainak támogatására szorult a fogadalmi mű kivitelében. Az ő nemes alakjaik jutnak eszünkbe a legrégebb budapesti szobor felavatásának két-századik évfordulója alkalmával.

Palóczy Edgár.

A Németbirodalom tornászainak országos ünnepe Lipcsében.

— Julius 12—16-ig. —

Lipce, jul. 8.

Az egész Németbirodalomnak nagyszerű ünnepére készül Lipce város, július 12-től kezdve négy napon át vendégül látja a birodalom tornászait. Ezer és ezer ember hagy fel ezeken a napokon a munkával, feláll az íróasztaltól, magára hagyja a füstölgő gyárat vagy a földmunkák mellől indul el Lipcsébe, hogy részvegyen a német tornászok tizenkettedik országos ünnepén. S az ünnep országos is lesz!

Az 1913. esztendő — az utolsó évtizedben — legmozgalmasabb éve a Németbirodalomnak. Soha annyi ünnepély, jubileum nem esett még egyszer, mint az idén. Minden napra jut jóformán valami, akár a császári házban, akár Berlinben, akár a birodalom többi városaiban, ami a népszerű császár tetteit s ünnepéseit vagy a németek kulturáját hirdeti és viszi a híreket messze a nagyvilágba szét.

S a főváros mellett legjobban a virágzó, vendégszerető Lipcsének jut ki a része az ünnepélyekből. Az ő saját történetében is aranykerettel lesz bevésve az 1913. esztendő. Három nagy esemény: a Baufachausstellung, a Völkerschlachtdenkmal leleplezése és a 12. Deutsche Turnfest fogják az aranykeretet szolgáltatni.

A Baufachausstellung már megnyílt. Igazi német munka. Tartalma Lipcséhez illő. Büszkék is rá a szászok. A Völkerschlachtdenkmalat ma id